

УДК: 343.911

Дрозд Олексій Юрійович –
доцент кафедри адміністративної діяль-
ності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,

Шепетько Сергій Анатолійович –
науковий співробітник Міжвідомчого
науково-дослідного центру з проблем
боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони
України, кандидат юридичних наук

Заходи протидії транснаціональній організованій злочинності

Проаналізовано чинне законодавство та доктрину кримінології у контексті визначення заходів протидії транснаціональній організованій злочинності. Визначено конкретні напрями удосконалення чинного законодавства у сфері інформаційно-правового забезпечення протидії транснаціональній організованій злочинності.

Ключові слова: заходи, запобігання, протидія, транснаціональна організована злочинність.

Постановка проблеми. Україна займає центральне географічне місце між державами-членами ЄС та державами-членами Митного союзу, а також країнами Азії. Враховуючи таке стратегічне становище, доцільно визначити єдину державну політику щодо подальшого розвитку нашої держави на декілька років, адже є всі необхідні умови для використання трансконтинентальних комунікаційних коридорів з метою збільшення надходжень грошових коштів до Державного бюджету України.

Для цього керівництву нашої держави варто обрати оптимальний шлях розвитку з метою подальшого збільшення вітчизняного товаровиробництва. При цьому, пріоритетним напрямом розвитку держави має залишатися входження до ЄС, але для цього потрібні реальні кроки щодо втілення у життя принципів демократичної держави та громадянського суспільства. Слід приймати тільки ті нормативно-правові акти, які допоможуть реально захистити інтереси як вітчизняного, так іноземного

інвестора від злочинних посягань з боку інших осіб. При цьому, з метою справедливого вирішення будь-яких спорів у сфері цивільно-правових і господарських відносин, варто забезпечити незалежність судів не тільки на законодавчому рівні, але й на практиці.

Зауважимо, що з розширенням географії виробництва товарів і надання послуг збільшується кількість злочинів, учинених з транснаціональними зв'язками. Тому, з розвитком глобалізаційних процесів в Україні, для юридичної науки досі залишається актуальним питання заходів протидії транснаціональній організованій злочинності. Незважаючи на те, що в доктрині кримінології дослідження таких заходів є досить поширеним, аналіз їх змісту не розкривається, що зумовлює постановку проблеми нашого дослідження.

Стан дослідження. У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі аналізу заходів протидії транснаціональній організованій злочинності завжди приділялася значна увага, оскільки такі злочини посягають на наявний порядок суспільних відносин, заподіюючи їм значну шкоду. В різні роки дослідженнями заходів протидії транснаціональній організованій злочинності займалися такі вчені, як О. М. Бандурка, В. М. Бутузов, В. Д. Гавловський, О. М. Джужа, О. Г. Кальман, В. В. Коваленко, О. В. Копан, М. І. Мельник, В. А. Ліпкан, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, О. М. Юрченко та інші.

Можна констатувати, що праці зазначених вчених мають вагомe значення для юридичної науки, у той же час складність виявлення та протидії транснаціональній організованій злочинності у сфері інформаційних технологій, не дають можливості розраховувати на остаточне та однозначне вирішення цього питання. Саме це й обумовлює мету даної статті – визначити заходи протидії транснаціональній організованій злочинності.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що в останні роки на структуру і динаміку транснаціональної організованої злочинності в Україні впливають наступні економічні фактори: 1) неефективна реалізація податкової та пенсійної реформи та постійна зміна системи організації публічної адміністрації; 2) рецесія економік провідних країн ЄС (Греція, Італія, Португалія, Іспанія, Ірландія, Франція); 3) значна енергозалежність вітчизняного товаровиробництва; 4) збільшення рівня безробіття, особливо серед молодого покоління населення (осіб від 16 до 24 років); 5) збільшення рівня тіньової економіки; 6) відсутність значних іноземних інвестицій в економіку держави; 7) збільшення імпорту товарів; 8) неналежна підтримка малого та середнього підприємства; 9) високі відсоткові ставки за кредит; 10) бюрократія; 11) низький рівень середньої зарплати в Україні; 12) девальвація гривні; 13) доларизація економіки; 15) використання більшості коштів Державного

бюджету України на соціальні програми Президента України, а не на підвищення рівня ВВП.

Слід також проаналізувати соціальні умови існування транснаціональної організованої злочинності, адже вони тісно переплітаються з економічними умовами, тому що соціальна сфера є результатом розвитку економіки держави. Так, В. Н. Кудрявцев виділяє наступні соціальні причини організованої злочинності в рамках причинного комплексу: 1) об'єктивні – нерозвинена ринкова економіка, слабкість держави, що не в змозі контролювати фінансові, торгові та інші економічні процеси й операції; безсилля правоохоронних органів; 2) суб'єктивні – падіння суспільної моралі, зниження рівня правової культури та інші фактори [1, с. 16].

До правових чинників можна віднести:

- недостатню уніфікацію чинного законодавства у сфері попередження політичних, економічних, соціальних чинників транснаціональної організованої злочинності;
- відсутність обов'язку декларування видатків громадян, а також формальний контроль правоохоронних органів за декларуванням доходів громадян;
- нестабільність податкового законодавства;
- залежність судової гілки влади від виконавчої та законодавчої гілок влади;
- порушення вимог чинного законодавства судами касаційної інстанції;
- різне тлумачення Конституційним Судом України одних і тих же самих правових норм Конституції України;
- постійні зміни чинного законодавства у сфері підприємницької діяльності;
- прогалини чинного законодавства у сфері захисту прав та інтересів міноритарних акціонерів;
- недосконалість законодавства у сфері проведення тендерних торгів на закупівлю товарів і послуг за кошти Державного бюджету України;
- прогалини чинного законодавства у сфері гарантування депозитів на рахунках кредитних об'єднань;
- пасивність і не цілеспрямованість правоохоронних органів щодо виконання правових норм у сфері боротьби та протидії корупції;
- відсутність правових норм у сфері захисту прав та інтересів власника від рейдерства;
- прогалини законодавства щодо щомісячного звітування органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій про рух грошових коштів, передбачених місцевими бюджетами;

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

– прогалини законодавства щодо неможливості громадян ініціювати питання щодо проведення експертизи для визначення реальної вартості закуплених товарів чи виконаних робіт за кошти Державного бюджету України.

Отже, детермінантами транснаціональної організованої злочинності є: 1) соціально-економічні (значна диференціація у доходах між різними верствами населення, значний рівень безробіття, постійний витік капіталу в офшорні зони, неналежний контроль з боку держави за порядком використання коштів Державного бюджету України); 2) політичні (відсутність державної політики у сфері євроінтеграції, можливість Президента України впливати на виконавчу, законодавчу та судову гілки влади, неналежний рівень міжнародного співробітництва України у сфері економіки, корумпованість органів державної влади, неспроможність правоохоронних органів боротися і протидіяти транснаціональній організованій кіберзлочинності); 3) правові (недосконалість законодавства у частині притягнення до кримінальної відповідальності народних депутатів України, відсутність законодавчих механізмів громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів і порушення питання щодо звільнення працівників даних органів із займаних посад); 4) культурні (нехтування звичаями, нормами моралі, духовний нігілізм, основна ідея телебачення та розважальних ігор побудована на культурі насильства, жорстокості, нетерпимості, байдужості).

Вищезазначені детермінанти проявляються у комплексі й за своєю сутністю виступають умовами транснаціональної організованої злочинності, а не безпосередніми її причинами. Звісно було проаналізовано загальні детермінанти транснаціональної організованої злочинності, адже суб'єктивні залежать вже від конкретного виду злочину і потребують окремого кримінологічного дослідження для вироблення єдиного підходу щодо його протидії. При цьому, слід враховувати, що працівникам правоохоронним органам доцільно аналізувати механізм виникнення, розвитку та поширення транснаціональної організованої злочинності з метою підвищення ефективності їх взаємодії у процесі боротьби з даною злочинністю в конкретній адміністративно-територіальній одиниці України.

Проаналізувавши детермінанти транснаціональної організованої злочинності, доцільно звернути увагу на заходи протидії транснаціональній організованій злочинності. Так, за результатами аналізу норм міжнародного права, серед заходів протидії транснаціональній організованій злочинності, можна виділити наступні:

– уніфікація законодавчих актів, які стосуються протидії транснаціональній організованій злочинності;

– підвищення рівня міжнародного співробітництва у питаннях оперативної діяльності на рівнях розслідування злочину й судового розгляду справи;

– впровадження методів та основних принципів міжнародного співробітництва на регіональному, світових рівнях у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності;

– укладання міжнародних угод щодо протидії транснаціональній організованій транснаціональній злочинності;

– вжиття заходів щодо запобігання легалізації або відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом [2];

– вжиття заходів щодо запобігання поширенню незаконних операцій організованих злочинних груп;

– сприяння впровадженню в практику регіональних стратегій протидії транснаціональній організованій злочинності;

– надання державами взаємної інформаційної допомоги у протидії транснаціональній організованій злочинності;

– забезпечення ефективної координації заходів щодо двостороннього та багатостороннього технічного співробітництва у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності;

– відповідно до запитів розвивати інформаційно-аналітичну діяльність та сприяти її розвитку;

– організація спеціальних навчальних курсів для працівників поліції, прокурорів, суддів і магістратів та всіх тих посадових осіб, які забезпечують діяльність слідчих органів;

– збір, аналіз та обмін інформацією про транснаціональні злочинні організації [3];

– зміцнення співробітництва між правоохоронними органами чи органами прокуратури та відповідними приватними організаціями;

– сприяння розробленню стандартів і процедур, призначених для забезпечення сумлінності в роботі публічних і відповідних приватних організацій у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності;

– запобігання зловживанням з боку організованих злочинних груп процедурами торгів, що проводяться публічними органами, і субсидіями та ліцензіями;

– запобігання впливу з боку організованих злочинних груп на юридичні особи;

– співробітництво держав-учасниць у відповідних випадках одна з одною, та з відповідними міжнародними й регіональними організаціями в розробленні та сприянні вжиттю заходів, указаних вище [4].

В юридичній літературі серед заходів протидії транснаціональній організованій злочинності вітчизняні вчені виділяють наступні:

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

- регіональні оперативно-профілактичні та цільові операції щодо виявлення та припинення “злочинських” сходок, діяльності “злочинців у законі”, лідерів і активних учасників етнічних злочинних угруповань;
- перевірки дотримання законності в діяльності підприємств і служб безпеки приватних структур;
- перевірки дотримання банками порядку кредитування недержавних структур;
- підготовка правових актів заходів забезпечення безпеки осіб, які здійснюють негласну допомогу в боротьбі зі злочинністю;
- вибіркові перевірки підприємств щодо видобутку та переробки нафти, газу, кольорових і рідкоземельних металів, які відвантажують продукцію за кордон;
- розробка заходів, що перешкоджають проникненню організованої злочинності в органи державної влади, у тому числі правоохоронні;
- проведення конференцій із проблем удосконалення боротьби з організованою злочинністю [5, с. 143];
- створення правової основи, організаційних, матеріально-технічних та інших умов для ефективної боротьби з організованою злочинністю;
- організація міжнародного співробітництва у цій сфері;
- виявлення та усунення або нейтралізація негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність і сприяють їй, зокрема: здійснити додаткові заходи з удосконалення управління державним майном, запобігання зловживанням у процесі приватизації, банкрутства підприємств, що відносяться до різних форм власності; недопущення незаконного силового захвату підприємств, організацій, житлового фонду, землі;
- запобігання виникненню організованих злочинних угруповань;
- виявлення, розслідування, припинення та запобігання правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань, притягнення винних до відповідальності незалежно від їх посад;
- забезпечення відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам, державі;
- запобігання встановлення корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, втягнення їх у злочинну діяльність;
- протидія використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах об'єднань громадян і засобів масової інформації;
- запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом і їх використання суб'єктами підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів [6, с. 183];
- недопущення відставання правозабезпечувальних механізмів від господарчої практики шляхом постійного удосконалення законодавства;

– активна участь у розробленні й реалізації регіональних програм боротьби зі злочинністю, маючи на увазі й питання, пов'язані з комплексним використанням наявних в органах внутрішніх справ сил і засобів, координацією зусиль правоохоронних органів та інших заінтересованих міністерств і відомств; відновлення та розвитку мережі громадських формувань правоохоронної спрямованості [7].

З метою активізації діяльності правоохоронних органів, основним завданням яких є протидія організованій злочинності, необхідно: переорієнтувати спеціальні підрозділи правоохоронних органів на викриття найбільш небезпечних злочинів; розробити та запровадити у діяльність правоохоронних органів необхідні методики виявлення та збору інформації про організовану злочинність; чітко визначити порядок повної та своєчасної перевірки повідомлень щодо діяльності організованих злочинних угруповань; розв'язати існуючу колізію у чинному законодавстві щодо порядку надання інформації правоохоронним органам щодо коштів і майна окремих юридичних та фізичних осіб; з цією метою уніфікувати та конкретизувати в єдиному законодавчому акті умови та порядок надання зазначеної інформації [8, с. 119]; визначити конкретні механізми взаємодії правоохоронних органів, які здійснюють протидію організованій злочинності, з іншими органами, на які законодавством покладено обов'язок оперативного, технічного, інформаційного та іншого забезпечення діяльності щодо протидії таким злочинами [9, с. 79].

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, на сучасному етапі доцільними вбачаються наступні заходи протидії транснаціональній організованій злочинності:

– обов'язкове залучення працівників структурних підрозділів правоохоронних органів до законопроектної діяльності у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності в якості помічників, консультантів, радників;

– підвищення рівня комплектування підрозділів, діяльність яких спрямована на інформаційно-аналітичне забезпечення протидії транснаціональній організованій злочинності, досвідченими спеціалістами у сфері інформаційних технологій;

– залучення ЗМІ з метою постійного інформування громадськості про вжиті правоохоронними органами заходи у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності;

– проведення заходів, які спрямовані на більш ретельну взаємодію вітчизняних правоохоронних органів із іноземними правоохоронними органами у сфері виявлення та нейтралізації детермінантів транснаціональної організованої злочинності;

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

– проведення інформаційно-попереджувальних, оперативно-розшукових заходів, спрямованих на недопущення потрапляння через державний кордон України вогнепальної, гладкоствольної, нарізної зброї, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів до злочинних організацій;

– врахування наукових пропозицій наукових установ, відомчих вищих навчальних закладів щодо удосконалення законодавства у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності;

– проведення практичними працівниками правоохоронних органів заходів, спрямованих на підвищення рівня правового виховання учнів і студентів з метою недопущення їх втягнення у злочинну діяльність транснаціональних злочинних організацій.

Список використаних джерел

1. Кудрявцев В. Н. Социальные причины организованной преступности в России / В. Н. Кудрявцев // Организованная преступность и коррупция. – 2000. – № 1. – С. 16–17.

2. Неапольська політична декларація : затверджена Резолюцією 49/159 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 23 груд. 1994 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://www.liga.net>.

3. Глобальний план дій проти організованої транснаціональної злочинності : затверджений Резолюцією 49/159 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 23 груд. 1994 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.liga.net>.

4. Конвенція ООН Проти транснаціональної організованої злочинності : затверджена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 15 листоп. 2000 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://www.liga.net>.

5. Кримінологія : навч. посіб. / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. – К. : Атіка, 2009. – 312 с.

6. Кримінологія : підручник / [за заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна]. – К. : Нац. акад. управл., 2010. – 496 с.

7. Пчолкін В. Д. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності [Електронний ресурс] / В. Д. Пчолкін. – Режим доступу :

<http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/2454/%C2>.

8. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Віктор Тарасович Білоус. – Ірпінь, 2004. – 444 с.

9. Черних С. Організована злочинність як об'єкт адміністративно-правової протидії / С. Черних // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2010. – № 83. – С. 78–80.

Проанализировано действующее законодательство и доктрину криминологии в контексте определения мер противодействия транснациональной организованной преступности. Определены конкретные направления совершенствования действующего законодательства в сфере информационно-правового обеспечения противодействия транснациональной организованной преступности.

The current legislation and the doctrine of criminology in the context of determining measures of counteraction transnational organized crime are analysed. The specific directions of the legislation improvement in the field of information and legal support of counteraction transnational organized crime are determined.

Стаття надійшла до редакції журналу 29 липня 2013 року.